

A HAZAI EXPORTOT ADÓ VÁLLALATOK NÉHÁNY SAJÁTOSSÁGA A 2000-ES ÉVEK ELEJÉN

Czakó Erzsébet

PhD, Egyetemi docens, Igazgató

Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet

Megjelent: Kocziszky György – Gubik Andrea (szerk.) (2009) VII. Nemzetközi Konferencia kötete, I. kötet, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Miskolc, 63-70. old.

Abstract

Analyses on the performance of enterprises by their size-classes have been emerging since availability of EU statistics. The paper is to provide a view on the exports of the Hungarian enterprises by their size-classes at the beginning of the 2000. Besides national and international statistics, enterprise databases are also analyzed. Conclusions on the export performance by size-classes and methodological issues are drawn. The overall picture on the Hungarian exports is a success story: it has been grown faster than the world export in the period examined. The enterprise level analysis suggests a subtle picture: the exports are concentrated where share of large scale enterprises is dominant. The share of micro and small scale enterprises in the exports is promising. Their share is small but has been increasing.

Bevezetés

A tanulmány különböző forrásokból rendelkezésre álló statisztikai adatokra és vállalati adatokra alapozott adatbázisok elemzése alapján ad áttekintést a hazai vállalatok export teljesítményéről a 2000-es évek elején. Az elemzéshez statisztikai és vállalati forrásokból származó adatokat használtunk fel, a hazai vállalatokat pedig az alkalmazottak létszáma szerinti méretkategóriák szerint vizsgáljuk. Az előadás egy tanulmány része, ami az *Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézet* kezdeményezése és megbízása alapján készült el 2009 elején, illeszkedve a Czakó (2007) munkában felvázolt kutatási projekthez. A projekt környezetét jelentő kutatási program első fázisának eredményeiről lásd Báger – Czakó, szerk., 2007.

Az összkép

A vállalati export teljesítmények elemzése előtt érdemes áttekintést adnunk a magyar gazdaság elmúlt évtizedbeli exportjának teljesítményéről: a számok sikertörténetet mutatnak, aminek érdemes mögé nézni.

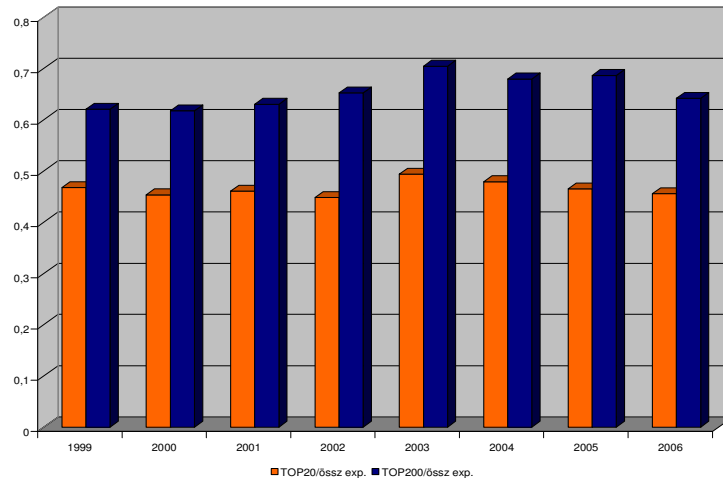
Az 1995-2005-ös időszakban a világtermelés évente 3%-kal, a világkereskedelem pedig 6%-kal növekedett. Bagó (2001) 1996-1999-re vonatkozó elemzése rámutatott arra, hogy a magyar gazdaság nyitottsága 1996-1999. között növekedette, az export GDP-ben kifejezett %-a meghaladta az 50%-ot. Az export több, mint 75%-át az EU tagországokkal bonyolítjuk le, részesedésünk a két legnagyobb kereskedelmi

partnerünk, Németország és Ausztria forgalmában, nem érte el a 3%-ot. Az export éves növekedési üteme 2005-2006. között meghaladta a 15%-ot, azaz több mint kétszerese volt a világtávnak, és 2006-ban Magyarország részesedése a világkereskedelemben meghaladta a 0,6%, ami megközelítette az 1938. évi, és közel duplája volt az 1996. évinek (Viszt, szerk. 2007, 31-32. old.).

Ezen jelenségek mögött az export jelentős koncentrációját fedezhetjük fel. Bagó (2001) elemzése szerint a hazai kivitt mintegy 19 ezer társaság bonyolította le az 1990-es évek végén, és az általa vizsgált 4 év adatai szerint az első 10, 25, 50 és 100 legnagyobb forgalmú vállalat részesedése növekedett az összes exportból. A KSH (2006) kimutatása szerint 2005-ben a 10 legnagyobb exportőr adta a hazai export 32%-át, a 100 legnagyobb pedig 63%-át.

A termékexport mellett érdemes a szolgáltatás exportra is figyelmet fordítanunk, aminek a szerepe a fejlett országok külkereskedelmében, mint pl. Egyesült Államok, Németország és Anglia, meghaladja a termékek világkereskedelméből való részesedésüket. Bagó (2008) a szolgáltatás külkereskedelem nemzetközi és hazai trendjeit elemezve rámutatott arra, hogy a magyarországi szolgáltatás külkereskedelem struktúrája 1995. és 2006. évi adatok összehasonlítása szerint jelentősen átalakult: „Az idegenforgalmi export és import a bevételek és kiadások jelentős növekedése ellenére sokat veszített arányából. A szállítási szolgáltatások a nemzetközi tendenciákkal ellentétben növelték arányukat. Ez a magyar termékforgalom nemzetközi összehasonlításban is különösen dinamikus növekedésével áll összefüggésben. Az üzleti szolgáltatások exportban illetve importban elfoglalt jelenlegi aránya megegyezik az OECD országok hasonló adatával. Összességében tehát a magyar szolgáltatás-kereskedelem alakulásáról elmondható, hogy hasonló a fejlett országokban megfigyelhetőhöz.” (i.m., 33. old.). A már idézett Versenyképességi évkönyv ugyanakkor rámutat arra, hogy a 2006. évi adatok szerint a magyar gazdaság részesedése nem változott a világ szolgáltatás exportjában 1996-hoz viszonyítva (Viszt, szerk., 2007, 33. old.): a szolgáltatás export növekedéssel tehát lépést tartottunk, de részesedésünket nem tudtuk növelni.

A legnagyobb vállalatok szerepe

1. ábra:

A TOP20 és TOP200 vállalat részesedése az összes exportból, 1999-2006.

Forrás: Figyelő TOP200 kiadványok és KSH adatok alapján saját számítás

A KSH (2006) adatait a Figyelő TOP200 vállalati exportárbevételből számított adatai is megerősítik. A 1. ábrából az látszik, hogy a 20 legnagyobb hazai árbevételű vállalat adta a hazai export 40%-át, a 100 legnagyobb vállalat részesedése pedig 60% felett állandósult. Ha megvizsgáljuk, hogy mely vállalatok tartoznak a 20 legnagyobb vállalat közé, akkor az derül ki, hogy a 20 vállalat többsége külföldi vállalat leányvállalata. Losoncz (2004, 27. old.) UNCTAD számításokra hivatkozva állapította meg, hogy 2000-ben az összes magyar kivitel több mint 80%-a külföldi vállalatok érdekeltségeinek volt köszönhető, szemben az 1995. évi 58%-kal szemben.

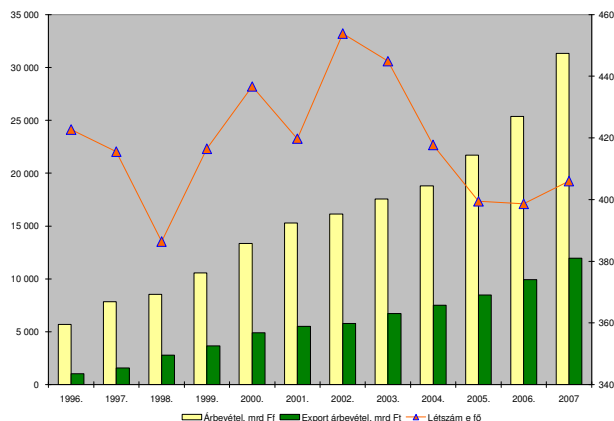
1. táblázat:

A legnagyobb hazai exportőrök alakulása 1996-2007. között

Rang-sor	1996.	2000.	2004.	2007
	Név	Név	Név	Név
1.	Opel Kft.	Audi Hungária	Audi Hungária Kft.	Mol Nyrt.
2.	Mol Rt.	IBM Kft.	Mol Rt	Audi Hungária Kft.
3.	IBM Kft.	Philips Magyarország	Flextronics Kft	Philips Magyarország
4.	GE Lighting Rt.	Mol Rt	GE Hungary	GE Hungary Zrt.
5.	Audi Hungária Kft.	GE Hungary	Philips Magyarország	Magyar Suzuki Zrt.
6.	Malév Rt.	Opel Kft.	Sanmina Kft	Samsung Zrt.
7.	Magyar Suzuki	Flextronics Kft	Magyar Suzuki	Flextronics Kft.
8.	Magyar Szellemi Tulajdont	Alcoa Kft.	GM Kft.	Alcoa Kft.
9.	TVK	BorsodChem Rt	Alcoa Kft	Michelin Zrt.
10.	Alcoa-Kőfém	Malév	IBM	BorsodChem Zrt
11.	Richter Gedeon	Suzuki Rt	BorsodChem	Robert BOSCH Kft.
12.	BorsodChem	TVK	Samsung Rt	GM Southeast Kft.
13.	Dunaferr	Dunaferr	Michelin Rt	sanofi-aventis/Chinoín
14.	Rába Magyar Vagon	Samsung	Dunaferr	IBM Kft.
15.	Chinoín	Elektrolux	Malév	Richter Gedeon Nyrt.
16.	MVM	Richter Gedeon	Lear Corporation	TVK Nyrt.
17.	MÁV Rt	Rába Járműipari Rt	Electrolux Lehel	Electrolux Lehel Kft.
18.	Philips	Panrusgáz	Richter Gedeon	ISD Dunaferr Zrt.
19.	Lehel Kft	Magyar Villamos	Teva Gyógyszergyár	Jabil Circuit Kft.
20.	Matáv Rt	MAL Rt.	GM Southeast Kft	Denso Kft.

Forrás: Figyelő TOP200 kiadványok. A sátrózással jelölt vállalatok az adott évben külföldi vállalatok többségi tulajdonában álltak.

Az 1. táblázatba kigyűjtöttem 4 évre vonatkozóan a 20 legnagyobb árbevétellel rendelkező vállalatot a Figyelő TOP200 vállalati listákból. Sátrózás jelöli azokat a vállalatokat, amelyek külföldi vállalat leányvállalatainak tekinthetők. Az 1996 – 2000 – 2004 – 2007. évekre vonatkozó oszlopsorok jól mutatják, hogy milyen mértékben kicserélődött a 20 legnagyobb exportőr vállalat: míg 1996-ban a legnagyobb exportőröknek kevesebb, mint fele volt külföldi vállalat leányvállalata, addig bő évtized múlva már háromnegyede.

2. ábra.

A TOP200 vállalat árbevételének, exportbevételének és foglalkoztatottjainak számának alakulása, 1996-2007.

Forrás: Figyelő TOP200 kiadványok

A 2. ábrában azt igyekeztünk bemutatni, hogy hogyan alakult a 200 legnagyobb árbevételű vállalat árbevétele, exportárbevétele, és az általuk foglalkoztatottak létszáma 1996-2007. között. Az ábra bal oldalán az értékadatok szerepelnek, a jobb oldalán pedig a létszámadatok. Az ábra azt jelzi, hogy a legnagyobb árbevételű vállalatok a foglalkoztatásban szeszélyesek voltak: 1998-ban volt a legalacsonyabb a foglalkoztatottak létszáma, majd egy megtorpanással 2002-ben érték el a csúcslétszámot a vállalatok, ami azóta csökkent. Az elmúlt néhány év adatai alapján 400.000 fő körül látszik stabilizálni a foglalkoztatottak létszáma. Az értékadatok, az árbevétel és az exportárbevétel, folyamatos növekedést mutat. Az árbevétel adatok növekedési üteme nagyobb volt, mint az exportárbevételé. Az exportárbevétel átlagos részaránya az árbevételből az 1996. évi 18%-os átlagról 2003-ban 38 %-ra emelkedett, és azóta 39%-on állapodott meg.

A kettős könyvvitelt vezető vállalatok exportárbevétele

A GKM/NFGM kiadványokban szereplő, APEH adatokra építő számítások szerint az egyes méretkategóriák exportárbevételének aránya az árbevételükben a 2. táblázatban szereplő adatok szerint alakult. A táblázat szerint a kettőskönyvvitelt vezető vállalatok árbevételének átlagosan 21-26%-a származott exportból az elemzett hat évben. A nagyvállalatokat jellemezte a legnagyobb arányú exportárbevétel, a mikrovállalatokat pedig a legkisebb. A táblázat meglepő sora a 0-1 főre vonatkozó adatsor, ami folyamatos növekedés jelez, és további kutatásra érdemes jelenséget mutat. Érdekes továbbá, hogy a mikro- és kisvállalatok részaránya közel azonos.

2. táblázat:

Az exportból származó árbevétel aránya a kettős könyvvitelt vezető vállalkozások árbevételében, 2001-2006.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-1fő	12,4	13,7	10,8	20,6	22,8	25,7
Mikro, 2-9	9,6	8,7	9,1	8,1	9,8	10,9
Kis, 10-49	10,9	10,8	15,5	12	11,8	12,8
Közép, 50-249	16,1	16	16,2	16,6	17,9	18,5
Nagy, 250-	38,8	35,9	36,2	37	40,6	41,9
Átlag	23,8	21,4	23,1	22,6	24,7	26,2

Forrás: GKM (2005), (2007) és NFGM (2008)

A 3. táblázat azt mutatja, hogy az export hogyan oszlott meg a különböző méretkategóriák vállalatai között (az összesen adatok 100%-tól való eltérése a hivatkozott munka adatai nyomán adódik). A megoszlási adatok azt jelzik, hogy a nagyvállalatok exportrészesedése csökkent, és 64-65% körül látszik állandósulni. Az itteni csökkenéssel párhuzamosan a 0-1 fővel működő és a mikrovállalatok részesedése növekedett. A közepméretű vállalatok aránya 14% körül látszik állandósulni. Amennyiben az export adatokhoz viszonyítjuk az adatokat, akkor az a következtetés vonható le, hogy a megoszlások átrendeződése mögött jelentős nominálértéken számított értéknövekedések állnak.

3. táblázat:

Az exportértékesítés megoszlása a kettős könyvvitelű vállalkozások körében méretkategóriánként, 2001-2006

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-1fő	2,6%	3,7%	2,1%	5,5%	5,9%	5,5%
Mikro, 2-9	5,2%	5,8%	5,2%	4,9%	5,5%	5,9%
Kis, 10-49	8,9%	10,5%	14,6%	11,8%	10,3%	9,6%
Közép, 50-249	13,1%	15,1%	13,7%	13,9%	13,5%	14,4%
Nagy, 250-	70,1%	64,8%	64,4%	64,0%	64,7%	64,7%
Összesen	99,9%	99,9%	100,0%	100,1%	99,9%	100,1%
Export, mrd Ft	8748,20	88740,00	9528,60	11039,90	12343,20	15444,40

Forrás: GKM (2005), (2007) és NFGM (2008), és KSH (2001-2006) Magyar Statisztika Zsebkönyvek. A satírozással jelölt adatok az adott méretkategória legmagasabb értékét jelölik.

Vállalati méretkategóriák és az export

A külkereskedelmi kapcsolatok elemzésében a külkereskedelmi tranzakciókat lebonyolító vállalatok sajátosságainak statisztikai bemutatása kevés figyelmet kapott. Ennek háttérében nem elhanyagolható szerepet játszott az a tény, hogy a külkereskedelmi és a vállalati statisztikákat összevonása és együttes kezelése igen jelentős kihívásokat jelent. Román (2006) tanulmány szerint az EU-19 tagországban 2003-ban a kibocsátás 17%-át exportálták, ami a 4. táblázatban szereplők szerint

oszlott meg a vállalatcsoportok között. Mint arra Román Zoltán rámutat, a hazai adatok a nagyvállalatok túl- és a mikrovállalatok pille súlyát jelzik.

4. táblázat:

A kivitelhez való hozzájárulás vállalati nagyságkategóriák szerint, 2003.

	EU 19	Magyarország	Magyarország*
Mikro, 2-9	9	1,1	11,4
Kis, 10-49	13	7,7	14,6
Közép, 50-249	17	13,9	13,7
Nagy, 250-	62	77,3	64,4
Összesen	101	100	100,1

Forrás: Román (2006a) 73. old. és *3. táblázat alapján, a mikro csoportnál 0-9 fő.

A 3. és 4. táblázat Magyarországra vonatkozó 2003. évi adatait összehasonlítva azt tapasztaljuk, hogy a GKM-es kimutatás szerint a nagyvállalatoknak kisebb, a mikro- és a kisvállalatoknak pedig nagyobb volt a súlya a magyar exportban. Érdekes módon azt a jelenséget tapasztaljuk, hogy a középvállalatok aránya ugyanakkora a kétféle adatforrás szerint.

Az adatbázisok összehangolása folyamatban van, amit jól jelez, hogy az Eurostat 2002-ben kettős céllal indított el egy projektet, aminek eredményeit az Eurostat (2005) műhelytanulmány mutatja be. Két céljuk volt: egyrészt az, hogy a külkereskedelmi statisztikák és vállalati statisztikák adatbázisainak összevonhatóságát teszteljék, másrészt az, hogy a vállalati jellemzők alapján mutassanak be táblázatokat az exportalakulásáról. A bemutatott eredményeken túl a műhelytanulmány egyik érdekes vállalkozása, a vállalati profiltól függetlenül megpróbálja megragadni a szolgáltatások (szolgáltatási termékek) exportjának alakulását is, érzékelve azt a jelenséget, hogy termelővállalatokra is jellemző a szolgáltatások exportja. Az alábbiakban a hagyományos, a szolgáltatási ágakra vonatkozó adatokat mutatjuk be.

5. táblázat:

A külkereskedelem megoszlása az egyes méretkategóriák között, 9 EU-tagország átlaga (%)

Létszám	Export			Import		
	Összesen	Feldolgozó- ipar	Szolgálta- tási szektorok	Összesen	Feldolgozó ipar	Szolgálta- tási szektorok
0-9	17	7	45	18	7	27
10-49	15	12	23	19	11	25
50-249	22	24	18	24	22	26
250-999	21	25	10	19	24	16
1000+	25	33	4	20	36	7
Összesen*	100	101	100	100	100	101

Forrás: Eurostat (2005), 13. old.

*Megjegyzés: Az összesen sorban szereplő adatok a táblázat eredeti adatai szerint térnek el a 100%-tól. Az adatok 7 ország esetében 1999-re és 2 ország esetében 2000-re vonatkoznak.

A projektben 8 EU-tagország (Ausztria, Belgium, Dánia, Finnország, Hollandia, Németország, Olaszország, Portugália és Svédország) vett részt, 1999-re és 2000-er

vonatkozó adatszolgáltatással. Az 5. táblázat a feldolgozóipar és a szolgáltatások ágazataira tartalmazza az exportadatokat, ahol a nagyvállalatok kategóriáját kétfelé bontották, és külön szerepeltetik az 1000 és annál nagyobb alkalmazotti létszámmal működő vállalatok részesedését is. Az öt méretkategória összesen adatai kicsi szórással jellemezhetők: 17-25% közé esnek az értékek. Az 5. táblázat feldolgozóiparra és szolgáltatási szektorra vonatkozó adatai jól mutatják azt a közvélekedést, hogy a feldolgozóiparban az export részaránya a kisebb vállalatoktól a nagyobb méretű vállalatok felé haladva növekszik, míg a szolgáltatási ágakban éppen fordított, és még látványosabb az összefüggés. Az import adatok esetében azt érdemes megfigyelni, hogy a szolgáltatási szektor adatainál a mikro-, kis- és középvállalatok részaránya kiegyenlítettebb.

6. táblázat:

A külkereskedelem megoszlása az egyes méretkategóriák között 9 EU-tagországban (%)

	Létszám	BE	DK	DE	IT	NL	AT	PT	FI	SE
Export	0-9	33	37	15	10	13	12	6	2	6
	10-49	12	11	21	20	20	7	12	5	7
	50-249	15	21	32	27	31	27	29	13	16
	250-999	19	22	24	18	22	30	27	23	22
	1000+	21	9	8	24	15	24	26	57	50
	Összesen*	100	100	100	99	101	100	100	100	100
Import	0-9	29	26	19	13	11	17	10	8	13
	10-49	14	22	26	18	22	17	23	18	19
	50-249	22	24	32	23	32	27	33	21	19
	250-999	17	18	18	20	19	21	15	24	21
	1000+	17	9	5	26	16	18	19	30	29
	Összesen*	99	99	100	100	100	100	100	101	101

Forrás: Eurostat (2005), 13. old.

*Megjegyzés: Az összesen sorban szereplő adatok a táblázat eredeti adatai szerint térnek el a 100%-tól. Az adatok 7 ország esetében 1999-re és 2 ország esetében 2000-re vonatkoznak.

A 6. táblázat a vizsgálatba bevont országokra bontottan tartalmazza az adatokat. Az elemzésbe bevont országok közül méret alapján Belgium, Ausztria és Portugália áll legközelebb Magyarországhoz, az egy főre eső GDP-t tekintve pedig Portugália. Belgium Dániával együtt az a két ország, ahol a mikrovállalatok aránya a legjelentősebb az exportban. Ausztria exportját éppúgy nagyvállalati dominancia jellemzi (54%), mint Portugáliát (53%), és a mikro- és a kisvállalataik is hasonló exportintenzitással jellemezhetők. A táblázat adatai alapján érdemes felfigyelni egy skandináv mintára: Finnország és Svédország esetében egyaránt a legmagasabb a nagyvállalatok exportintenzitása (80 ill. 70%), míg a mikro- és a kisvállalataik a legkisebb arányban részesednek az exportból.

A 6. és a 3. táblázat adatainak összehasonlítása alapján azt állapíthatjuk meg, hogy Magyarország exportjára is a nagyvállalati dominancia a jellemző: a nagyvállalatok részaránya magasabb (64%-on felüli tartósan), mint az osztrák és a portugál nagyvállalatoké, és alacsonyabb, mint a két skandináv országé. A közepeméretű vállalatok részarányai a skandináv országok mintázataihoz hasonlítanak, 13-15%

között alakult. A mikro- és kisvállalatok részaránya azonban az osztrák és a portugál mintát idézi: a magyar adatok 20% körül szóródnak.

Összegzés

Az előadás a 2000-es évek első felének adatai alapján a hazai export alakulásáról nyújtott áttekintést. Az összképet tekintve azt látjuk, hogy dinamikus növekedés jellemezte a magyar gazdaságot: termékexportunk magasabban növekedett, mint a világtól, aminek eredményeként a világexportból való részesedésünk is növekedett. A szolgáltatásexport világtól való növekedési ütemével is lépést tartottunk, és annak szerkezete az OECD fejlett országainak szerkezetét tükrözi.

A makroszintű statisztikai adatok mellett a vállalati adatokat is megvizsgáltuk. Elsőként a Figyelő TOP200 kiadványai alapján a legnagyobb vállalatok részesedését elemeztük. A vállalati és az exportstatisztikák vizsgálata alapján azt láttuk, hogy a termékexport koncentrált, a 20 legnagyobb árbevételű vállalat adja a hazai export több, 40%-át, és ezeknek a vállalatoknak a többsége külföldi leányvállalat.

A kettős könyvvitelű vállalatokra rendelkezésre álló adatok lehetőséget adtak arra, hogy az alkalmazottak létszáma alapján képzett méretkategóriák alapján is vizsgálódjunk. Áttekintettük, hogy hogyan alakult az egyes méretkategóriáknál az exportárbevétel aránya teljes árbevételükben, és hogy hogyan oszlott meg közöttük az export. Ezek az adatok is azt jelzik, hogy a nagyvállalatok dominánsak: a létszám alapján a nagyvállalatok realizálták az export több mint 60%-át, és ez az arány állandósulni látszik. Ez a 60% körüli nagyvállalati részesedés az EU statisztikák szerinti átlagnak megfelel. Öröndetes tendenciaként rajzolódott ki, hogy a mikro- és kisvállalatok részesedése lassan növekszik.

Lehetőség volt arra, hogy adatainkat nemzetközi összehasonlításban is értelmezzük. A méretkategóriák szerint egy sajátos mintázat jellemzi exportunkat: domináns nagyvállalati export és viszonylag jelentős mikro- és kisvállalati részesedés.

Irodalomjegyzék

- Báger G. – Czakó E. (szerk.) 2007: A közszféra és a gazdaság versenyképessége. ÁSZ Fejlesztési és Módszertani Intézet. Budapest. Elérhető: www.asz.hu
- Bagó E. 2001: A globalizáció hatása a külkereskedelmi termékforgalom statisztikájára. Statisztikai Szemle. 3. sz. 225-233.
- Bagó E. 2008: Szolgáltatás-kereskedelem: tények és tendenciák. Statisztikai Szemle. 1. sz. 22-37. old.
- Czakó E. 2007: A közszféra hozzájárulása a gazdasági versenyképességhez. In Báger – Czakó (szerk.): A közszféra és a gazdaság versenyképessége. ÁSZ Fejlesztési és Módszertani Intézet. Budapest. 171 – 214. old.
- Eurostat 2005: External trade by activities and size-classes of enterprises. Working papers and studies. European Communities.
- Figyelő 1996 – 2008: TOP200 kiadványok. Budapest
- GKM 2005: A kis- és középvállalkozások helyzete 2003-2004. Éves jelentés. Budapest.

- GKM 2007: A kis- és középvállalkozások helyzete 2005-2006. Éves jelentés.
Budapest.
- KSH 1999-2008: Magyar statisztikai zsebkönyvek. Budapest
- KSH 2003: Külkereskedelmi termékforgalom 2002. Budapest.
- KSH 2006: Külkereskedelmi termékforgalom 2005. Budapest.
- Losoncz M. 2004: A versenyképesség alakulása Magyarországon nemzetközi összehasonlításban és az EU-belépés várható hatásai. Integrációs és Fejlesztési Munkacsoport. Versenyképesség Munkacsoport. GKI Gazdaságkutató Rt. Budapest. Február.
- NFGM 2008: A kis- és középvállalkozások helyzete 2007. Éves jelentés. Budapest. Kézirat.
- Román Z. 2004: Termelékenységük és versenyképességünk az EU-csatlakozás küszöbén. KSH Budapest
- Román Z. 2006: A kis- és középvállalatok és a vállalászási készség. KSH. Budapest
- Viszt E. (szerk.) 2007: Versenyképességi évkönyv 2007. GKI Gazdaságkutató Zrt. Budapest